

**ИНТЕРАКТИВНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА В ДЕТСКАТА ГРАДИНА – ПЪТ
КЪМ ЩАСТЛИВО ДЕТСТВО И УСТОЙЧИВО КОГНИТИВНО РАЗВИТИЕ ЗА
УСПЕШЕН СТАРТ В УЧИЛИЩЕ**

ас. д-р Стоянка Тодорова

*Тракийски университет, Педагогически факултет,
България, Стара Загора 6010, ул. Армейска 9,
todorova_st@dir.bg*

Абстракт

Докладът е естествено продължение на разглежданите от автора иновативни практики и всекидневни дейности в детската градина за запознаване на деца от ромски произход с природната и обществената среда, осигуряващи им щастливо детство и плавен преход към училищната среда, представени с доклад в Юбилейна национална научна конференция с международно участие в чест на 40-годишнината на ОМЕР България. Представят се резултатите от национално проучване за ролята на интерактивната образователна среда върху когнитивното развитие на децата и успешната им адаптация към училищното образование. Установява се, че чрез педагогическо взаимодействие в интерактивна, подкрепяща образователна среда успешно се развиват когнитивните умения у децата. Особено важно е това за децата от уязвимите групи. Интерактивната, мотивираща и подкрепяща среда в детската градина е ключ към изграждането на уверени, любознателни и адаптивни ученици.

Ключови думи: *предучилищно образование, начален етап на обучение, преход към училищно образование, уязвими групи*

Основна цел на предучилищното образование е „ранно детско развитие и подготовка на децата за училище“ (ЗПУО, чл. 6. т. 1.). Преходът от предучилищно към училищно образование е един от най-важните в живота. Той се явява критичен за цялостното развитие на детето, тъй като именно в тези ранни години се формират основите на личността, развиват се когнитивния потенциал и социалните му умения. Това е време, в което детето изгражда първите си представи за света, усвоява модели на поведение и развива способностите си да възприема и осмисля информацията. Време, в което то трябва да пожелае, и уверено да стартира в начален етап на основната образователна степен – период „в който се извършват значителни, а по отношение на някои фактори – решаващи натрупвания за бъдещото развитие на личността“ (Петрова, 2005: 11).

Изследванията в областта на детската психология доказват, че преживяванията в детството оказват дълготрайно влияние върху бъдещото развитие на личността. Децата, които започват училище, изоставайки от връстниците си в езиковите и когнитивните способности, не са обречени на неуспех (Brooks-Gunn et al. 1993). Напротив, подкрепата, която получават в детската градина може да се окаже ключова за развиване на умения и успешна училищна адаптация. „Доказано е, че общите когнитивни способности в предучилищна възраст допринасят за завършване на гимназия“ (Britto et al., 2017: 125).

Съвременните педагогически и психологически теории подчертават, че развитието на когнитивните процеси е неразривно свързано със социалното взаимодействие и активното учене. Пиаже (2003) разглежда когнитивното развитие като процес на постепенно усъвършенстване на мисловните структури, което се осъществява чрез активно взаимодействие с обкръжаващата среда. Виготски (1983) акцентира върху социалния контекст и ролята на възрастния или по-компетентния връстник като посредник в усвояването на нови знания и умения. Britto и колектив проследяват развитието деца от уязвими групи и подчертават, че стимулиращите и подкрепящи преживявания в ранното детство имат пряко влияние върху бъдещите социални успехи и академичните им постижения (Britto et al. 2017).

Щастливото детство, съпътствано от топли емоционални връзки, чувство за сигурност и стимулираща образователна среда, създава стабилна основа за успешна училищна адаптация. Когато детето расте в атмосфера на подкрепа, уважение и доверие, то развива увереност в собствените си възможности, което улеснява справянето с новите предизвикателства на

училищния живот. В този контекст, когнитивното развитие на детето в предучилищното образование заема централно място, тъй като определя способността му не само да възприема и запаметява знания, но и да ги прилага творчески в разнообразни ситуации. Концепцията за щастливо детство е пряко свързана с наличието на безопасна, подкрепяща и мотивираща, конструктивистка среда, в която се насърчава детското любопитство, въображение и откривателска активност. В такава среда играта, свободната експресия и взаимодействието с връстници и възрастни стават мощни инструменти за когнитивно и емоционално развитие, превръщайки ранното детство в сигурна основа за успешна училищна адаптация (Тодорова, 2025).

Създаването на позитивен емоционален климат е особено важно, и в още по-голяма степен, ако в групата има деца от уязвими групи. Учителят, като водеща фигура в педагогическото взаимодействие в детската градина, както и образователния процес в училище, трябва да бъде източник на подкрепа, насърчение и вдъхновение за всяко дете. „Реализирането на пълноценно педагогическо взаимодействие в процеса на интегрирането на образователно съдържание в мултикултурна образователна среда в детската градина изисква от педагога да владее разнообразни способности и похвати за общуване с представителите на различни култури, техники за установяване на контакт с тях и за неговото поддържане, навици и умения за организиране на груповата комуникация ...“ (Стойков & Илиева, 2024: 13). Чрез индивидуален подход, активното слушане на децата и уважението към техните идеи и чувства, се изгражда доверие и мотивация за активно участие в учебните дейности, защото „педагог, който иска да развива детските способности, не бива единствено да разчита на наличните интереси на децата“ (Мирчева, 2004:106), „учителите трябва да са наясно с нуждите на учениците си и да отговарят адекватно на тях в процеса на обучението“ (Епитропова, 2004: 56). Педагогическото му майсторство да съчетава интерактивни образователни ресурси и практически дейности, които обвързват образователното съдържание с реалния живот, каквито са занимания на открито, наблюдение в природата, грижа за растения и животни, експерименти с природни материали, дават възможност на децата да прилагат наученото в конкретни ситуации (Петрова, 2005).

Освен това, „перспективите за деца със сериозни забавяния в езика и когнитивните функции, произтичащи от увреждания в развитието и специфични разстройства, могат да бъдат сериозно ограничени и силно зависят от ранното откриване и интервенция“ (Britto et al., 2017: 125).

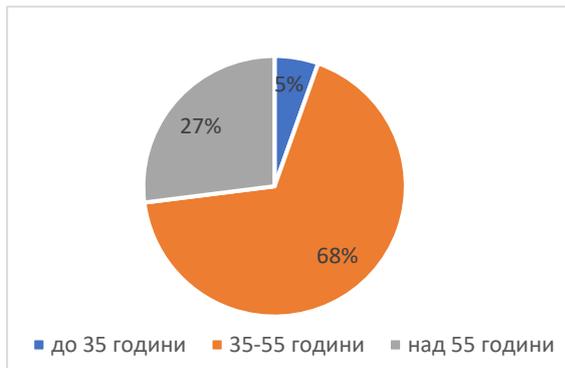
В детските градини съществуват множество практики, които могат да превърнат теоретичните концепции в реални, ефективни педагогически стратегии. Използването на игрови методи като основен инструмент за учене, ролеви игри, чрез STEM занимания „децата от 4. група на детската градина успешно решават задачи, свързани с математически проблеми и извършват когнитивно търсене на решения“ (Temnikova, 2022: 322), музикални и двигателни активности децата не само усвояват нови знания, но и развиват въображението си, уменията за сътрудничество и способността да решават проблеми.

Настоящото изследване е естествено продължение на анализа на иновативни практики и всекидневни дейности в детската градина, запознаващи деца от ромски произход с природната и обществената среда, осигуряващи им щастливо детство и плавен преход към училищното образование (Тодорова, 2025). Установената „подкрепяща образователна среда, която насърчава социализацията на децата от ромски произход и се оказва особено необходима за развиването на ключови умения у тях“ (Тодорова, 2025: 205) обосновава целта на настоящото проучване: влияние на интерактивната образователна среда (ИОС), основана на информационни технологии, върху когнитивното развитие на децата в предучилищното образование, и ролята ѝ за успешната им адаптация към училищното образование. Търсят се отговори на въпросите: колко често учителите използват информационни технологии в дейностите с децата; кои интерактивни образователни ресурси прилагат най-често; какво е влиянието на ИОС върху децата и адаптацията им към училищно образование?

За реализиране на поставената цел е проучена научна литература, проведено е анкетно проучване, обобщени и анализирани са събраните данни, формулирани са изводи.

Анкетата е частично стандартизирана, състои се от 10 въпроса от различен тип, даващи възможност на респондентите за коментар и изразяване на собствено мнение. Анкетното проучване е уеб базирано, проведено през периода от 01.06.2025 г. до 12.08.2025 г. чрез публикуване на формуляра в няколко педагогически групи в социалните мрежи, и молба за участие към учителите в предучилищното образование. Участието е анонимно и доброволно.

Първите четири въпроса в проучването целят идентифициране на изследваната извадка. Данните показват, че в него участват 114 учители, от които най-голям дял (68%) са във възрастовата група 35–55 годишни, а най-малко, едва 5%, са най-младите учители до 35 годишна възраст (фигура 1). Най-голям дял (74%) има учителите с образователна степен магистър, което показва, че респондентите са учители с висока образователна квалификация, развиващи компетентностите си (фигура 2). Освен това респонденти са с богат педагогически опит – 50% от тях имат над 20 години педагогически стаж, а 21% са учители с опит между 10 и 20 години (фигура 3). Най-голям дял (51%) имат учителите в голям град (с население над 50 000 жители), следвани от учителите в малко населено място (с население под 10 000 жители) – 26% (фигура 4). Характеристиките на изследваната извадка – учители на различна възраст, с преобладаващи висока образователна степен и богат професионален опит, работещи в различни населени места, са предпоставка за обективност на изследването.

Фигура 1. Разпределение на респондентите по възраст

Фигура 2. Образование на респондентите

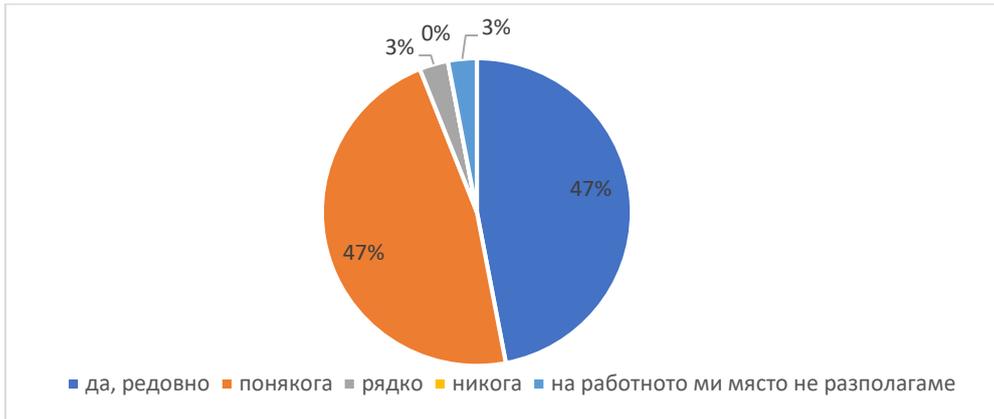
Фигура 3. Разпределение на респондентите според педагогическия им стаж

Фигура 4. Разпределение на респондентите според местоположението на институцията

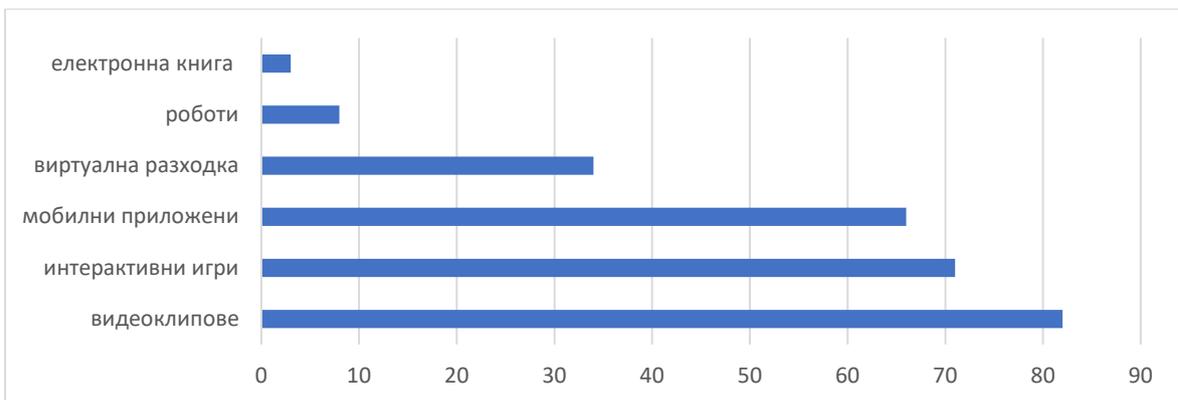
В нашето съвремие създаването на интерактивна образователна среда в детските градини се свързва най-често с приложението на информационните и комуникационните технологии (ИТ), затова следващият въпрос изследва честотата на приложението им в педагогическото взаимодействие. Данните показват, че висок, еднакъв дял респонденти (47%) прилагат редовно или понякога ИТ. Много малка част (3%) посочват, че ги прилагат рядко, и никой не посочва, че никога не ги е прилагал. Интерес будят останалите 3% респонденти, които отбелязват, че на работно си място не разполагат с ИТ (фигура 5).

Science & Technologies

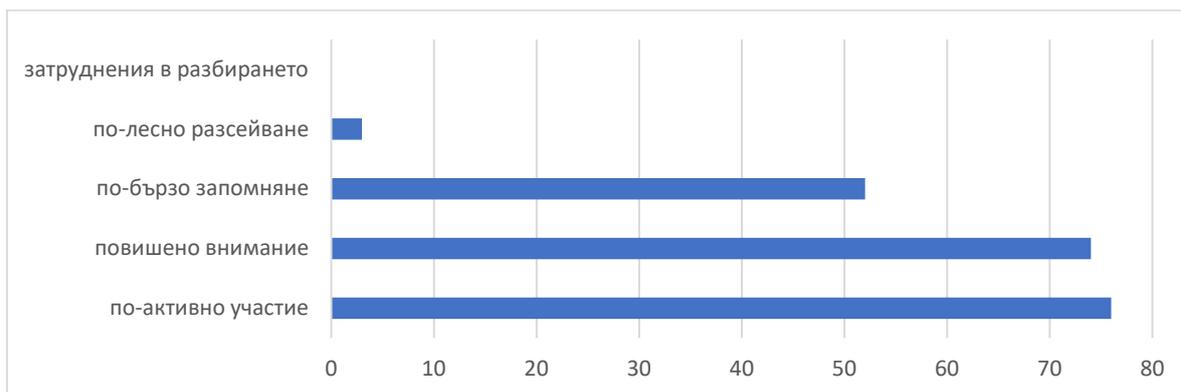
Фигура 5. Честота на приложение на ИТ

Анализът на отговорите на следващия въпрос (респондентите имат възможност да посочват повече от един ресурс) показва, че най-често в детската градина се прилагат видеоклипове, интерактивни игри и мобилни приложения. Често информационни технологии се прилагат и за организиране на виртуална разходка. Макар и рядко се прилагат работи и електронна книга (фигура 6).

Фигура 6. Използвани интерактивни образователни ресурси

Анализът на отговорите на респондентите на следващия въпрос показва, че интерактивната образователна среда оказва силно влияние върху когнитивното поведение на децата. В най-висока степен, според над 70% от респондентите, тя повишава вниманието им и насърчава активното им участие в педагогическото взаимодействие. Според половината от участниците в проучването интерактивната образователна среда допринася за по-бързо запомняне от децата. Много малка част анкетирани, едва 3%, отчитат, че интерактивната образователна среда води до по-лесно разсейване, и никой не споделя, че тя допринася за затруднения в разбирането у децата.

Фигура 7. Влияние на интерактивната образователна среда върху когнитивното поведение на децата

Данните от изследването относно влиянието на ИОС върху когнитивните процеси у децата показват, че болшинството респонденти (средно 60%) отбелязват умерен ефект на влияние и върху четирите изследвани процеса – „умения за наблюдение, „любознателност и въображение“, „класифициране и сравняване“ и „разбиране на причинно-следствени връзки“, докато според средно около 13% от участниците ефекта е слаб. Отчита се, че най-силен ефект на ИОС респонденти (34%) отбелязват върху любознателността и въображението на децата (фигура 8). Любознателността е двигател на ученето. Любознателността на малкото дете, целенасочено развивана в детската градина е фундамент на мотивацията за учене на малкия ученик. Въображението на децата подпомага развиване на критичното им мислене и по-лесна адаптация към новите образователни форми. Интерес представлява и мнението на 2,6% респонденти, които посочват, че не установяват влияние на ИОС върху любознателността и въображението на децата. Формата на въпроса не дава възможност за установяване аргументите на респондентите. Няма друг показател в изследването, за който участниците да посочат „без ефект“ (фигура 8).

Около една четвърт от участниците в изследването отбелязват силен ефект освен върху любознателността и въображението, и върху „уменията за наблюдение и описание“ и „разбиране на причинно-следствени връзки“ (фигура 8). Развиването на уменията за наблюдение и описание дава на децата възможност целенасочено да разглеждат, да различават детайлите, да обогатяват познавателния си опит. В училище тези умения ще ги улесняват при следване на инструкции, при работа с учебните илюстрации, схеми, разбиране на учебното съдържание, особено по природни и обществени науки.

Уменията за „класифициране и сравнение“ и „разбиране на причинно-следствени връзки“, върху които ИОС оказва умерен ефект според най-голям дял респонденти, и силен или слаб според по-малко от тях (фигура 8), са особено ценни за успешния преход на децата към училищната среда. Те са фундамент за усвояване на математически (числа, фигури) и природонаучни (растения, животни) знания, развиват логическото мислене. Дете, което в детската градина ясно е осъзнало, че всяко действие води до определено последствие лесно ще трансформира уменията си в научно мислене – в уменията си за разбиране на лингвистичните и математическите закономерности, закономерностите в природата и обществото. Това ще подпомогне и саморегулацията, ученикът по-лесно ще осъзнава последиците от собственото си поведение.

Фигура 8. Ефект на ИОС върху отделни когнитивни процеси

Последните два въпроса са със свободен отговор и дават възможност на респондентите за споделяне на мнение. На въпроса „Какви трудности срещате при въвеждане на интерактивни ресурси по теми за запознаване с природата?“ отговор дават около 60% от участниците. Отговорите може да се обособят в две групи. Преобладава споделянето, че *липсват трудности*: „Не срещам трудности – винаги е интересно и провокира любопитството“.

Открояват се и втора група мнения: „може би има *нужда от създаване на готови ресурси*, защото по-голямата част се налага да ги изработвам сама и ми отнема много време“, „трудно намирам ресурси, подходящи за моите деца, защото те са 100% от семейства със семеен език, различен от българския“, „липса на интерактивни ресурси“. Отговорите показват, че учителите широко прилагат електронни ресурси в педагогическото взаимодействие с децата, но имат нуждата от методическа подкрепа и материали за приложение на информационните технологии и създаване на интерактивна образователна среда. Анализът показва, че в най-голяма степен са необходими методически материали, подпомагащи работата с деца от етническите малцинства. Важно е и да се интегрира във всяка педагогическа ситуация усвояването на книжовен български език от всяко дете.

На последния въпрос „Бихте ли споделили конкретен пример за това как информационните технологии са помогнали на дете да разбере нещо за природната среда/опит с предпочитан от Вас ресурс, или друго, което желаете“ отговор дават около 40% от участниците в проучването. Анализът показва, че можем да обособим три основни насоки на приложение на ИТ в предучилищното образование:

- *за постигане на по-добра визуализация* – „онагледяване на природни явления - мъгла роса, дъга излюпване на пиле и др.“, „що е дъга, за да добият представа децата за това красиво явление, което рисуват навсякъде“, защото „има неща, които за съжаление няма как да се видят в реално време. Благодарение на различни ресурси можем да обогатим нагледния материал за децата“, „чрез видеоклипове, презентации децата научиха за животните във водния свят, за рифовете, за опазването на водите и т.н.“.

- *при работа с деца от уязвими групи* – педагогическият опит показва, че използването на „bee bot пчелички за програмиране“ в педагогическото взаимодействие с деца от уязвими групи е много ефективно – „пчеличката трябва да стъпи в полето само с червени предмети, или да стъпи в полето като преброи от 1 до 5..., зависи каква е възрастта на детето и каква логопедична задача трябва да изпълни“.

- *за развиване уменията за комуникация на български език* – респондентите споделят, че в практиката си са се убедила, че при деца, които не владеят български език, ИТ са най-добрият начин да предизвикаш интереса им и да привлечеш вниманието пред вид спецификата на възрастта. „Едва в трета и четвърта група, когато речниковият запас на децата се обогати достатъчно, може да се постигат пълноценни резултати от образователния процес“.

Заклучение

Анализът на резултатите от проведеното изследване дава възможност да се обобщи, че информационните технологии с превес на видеоклипове, интерактивни игри и мобилни приложения са широко прилагани от учителите в предучилищното образование. Информационните технологии са предпоставка за ефективно педагогическо взаимодействие, създават допълнителни възможности за адаптиране на учебния процес към индивидуалните потребности и когнитивното развитие на всяко дете, те са фундамент за създаването на интерактивна образователна среда. Когато тези технологии се използват в детската градина с мярка и в комбинация с традиционни методи, те могат да осъществят прехода към начален етап на основната образователна степен като обогатят учебното съдържание и направят ученето още по-ангажиращо и ефективно.

Дете с добре развити когнитивни умения би приело с лекота предизвикателствата на училищното учебно съдържание. Щастливото детство и развитието на познавателните способности са взаимосвързани фактори, които определят степента на успешна адаптация в началния етап на училищното обучение. Педагогическите практики, които съчетават емоционалната подкрепа с когнитивното стимулиране, изграждат стабилна основа за бъдещото академично и личностно развитие на детето.

Пътят от детското столче към училищната скамейка е важен, особено за децата от уязвимите групи, а интерактивната, мотивираща и подкрепяща среда в детската градина е ключ към изграждането на уверени, любознателни и адаптивни ученици!

Бележки

Закон за предучилищното образование, Закон за предучилищното и училищното образование, Обн. ДВ. бр. 79 от 13 Октомври 2015 г., в сила от 01.08.2016 г.

Литература

1. Виготски, Л. (1983). Мислене и реч. София: Наука и изкуство.
2. Епитропова, А. (2004). Активни стратегии в обучението за природата и човека в I – IV клас. Пловдив: Макрос.
3. Пиаже, Ж. (2003). Психология интелекта. Москва: Питер.
4. Петрова, В. (2005) Детските концепти за природата. Стара Загора: КОТА.
5. Мирчева, И. (2004). Проблеми на дидактиката на родинознанието и природознанието. София: Веда Словена – ЖГ.
6. Стойков, А., М. Илиева (2024). Интегриране на образователно съдържание в условията на мултикултурна образователна среда в детската градина. *Science & Technologies*, XIV (7): EDUCATION, 9-14.
7. Тодорова, С. (2025). Иновативни практики и всекидневни дейности в детската градина за запознаване на деца от ромски произход с природната и обществената среда – стъпки към щастливо детство. *Юбилеен сборник по случай 40-годишнината на ОМЕП България*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 245-251, ISBN 978-954-07-6168-8.
8. Britto, P. R., et al. (2017). Nurturing care: Promoting early childhood development. *The Lancet*, 389(10064), 91–102. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)31390-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)31390-3).
9. Brooks-Gunn, J., G. Guo, and F.F. Furstenberg Jr. (1993) Who drops out of and who continues beyond high school?: A 20-year follow-up of black urban youth. *Journal of Research on Adolescence* 3(3):271-294.
10. Temnikova, M. (2022). Using a frame for teaching for robust understanding (TRU) in the STEM education in mathematics for kindergarten, *KNOWLEDGE-International Journal*, 53 (2), 317-323.